

Edwin Winkels

Het oog van de orkaan

HISTORISCHE ROMAN

Uitgeverij Brandt
Amsterdam 2016

Voor Sara en Ferran

*And finally all the land melts down into desolations of
seammarsh, whose stillness is seldom broken, except by the
melancholy cry of longlegged birds, and in wild seasons by that
sound which shakes all the shores when the weird Musician of
the Sea touches the bass keys of his mighty organ...*

Chita, a Memory of Last Island – Lafcadio Hearn, 1889

*So I drifted down to New Orleans
Where I was lucky to be employed
Working for a while on a fishing boat
Right outside of Delacroix*

‘Tangled Up In Blue’ – Bob Dylan, 1975

Dit boek is mede tot stand gekomen dankzij een reisbeurs verstrekt
aan de auteur door het Nederlands Letterenfonds.

Copyright © Edwin Winkels 2016

Omslag: Studio Jan de Boer

Foto omslag: Corbis / Hollandse Hoogte

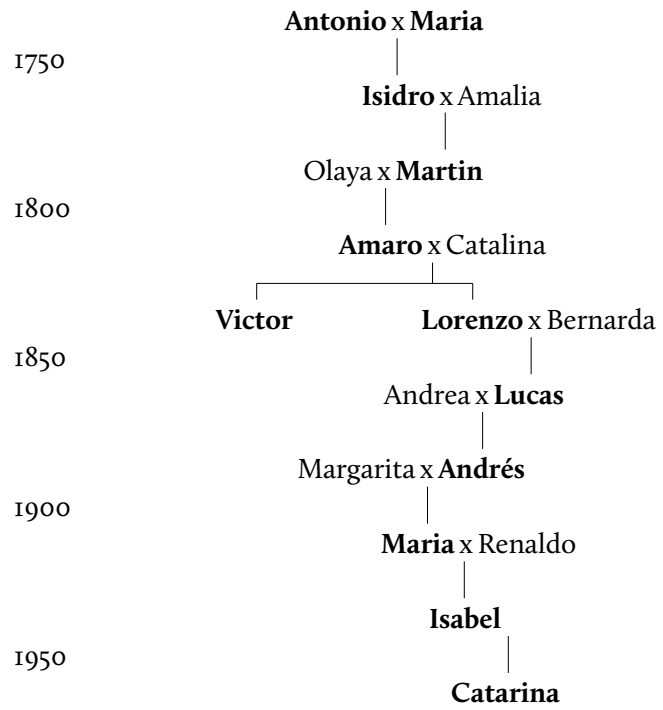
Auteursfoto: Ferran W. Carmona

Typografie: Adriaan de Jonge

NUR 301

ISBN 978-94-92037-34-3

FAMILIE SERPAS

INHOUD

DEEL I II
1825
MOERAS

DEEL 2 75
1873
OORLOG

DEEL 3 155
1927
VLOED

DEEL 4 231
1965
ORKAAN

DEEL I

1825

MOERAS

I

Op de dag dat zijn kleinzoon vijftien is geworden zit Isidro Serpas samen met hem voor de hut van klei en palmbladeren aan de *bayou* en vindt hij dat het tijd is geworden dat de jongen zijn eigen jachtgeweer heeft. Zes jaar oefening is genoeg geweest en de laatste tijd schiet Amaro, die zelfs al enkele centimeters langer is dan Isidro, meer eenden uit de lucht dan zijn opa. Aan het einde van de ochtend keert het joch regelmatig met een dozijn wintertalingen om zijn nek terug vanaf het Verloren Meer, een van de grotere plassen in het labrynt van de delta.

Achter de hut trekt de zon bloedend op uit het moeras. Aan de overkant van de bayou Terre aux Boeufs ontwakten lui de koeien en stieren, waarvan er zo veel zijn dat de kreek en het omringende land naar hen zijn vernoemd. Amaro heeft alleen maar oog voor het geweer dat Isidro dwars over zijn bovenbenen heeft gelegd, spillebenen die zo mager zijn dat hij in een korte broek op een sprinkhaan lijkt. Waar anderen door het riet zwoegen ijlt Amaro erdoorheen zonder dat hij de zompige grond lijkt te raken, terwijl het hoge, weerbarstige gras voor hem wijkt. Alles aan Amaro is lang en dun, zijn handen bungelen bijna tot op de hoogte van zijn knieën. Aan het eten kan het niet liggen dat hij zo mager is, want voedsel is hier voldoende; zelfs meer dan waar ze voorheen woonden, vijftwintig kilometer stroomopwaarts aan hetzelfde water.

Nu is het januari en fladdert er een broek om zijn benen. Het is hun twaalfde winter op het Eiland.

Isidro gebiedt zijn kleinzoon bijna altijd een pet op te doen als ze naar het Verloren Meer trekken. Nu niet, nu is de zon nog aangenaam gezelschap, dat als een liefhebbende moeder de ochtendkou uit hun lichamen wrijft. Sinds zijn negende mag hij

met Isidro mee, bijna elke dag van de week in de seizoenen van de jacht. Vroeg in het voorjaar laten ze de eenden rustig broeden en in de zomer schieten ze vooral op vogels, maar die zijn moeilijker te raken, geven minder voedsel en zijn door hun vele botjes moeilijker te eten, al smaken ze hemels na enkele minuten boven het vuur.

Olaya is blij met de dagelijkse buit. Urenlang is Isidro's schoondochter bezig om de eenden goed te conserveren voor later, voor de volgende reis naar de stad en voor de maanden dat er niet gejaagd wordt. In de zomer, als de temperatuur ver boven de dertig graden komt, verwijderen Isidro en zijn kleinzoon al in het drasland de ingewanden van de zojuist geschoten beesten om snel bederf te voorkomen. De maag en de lever bewaren ze; de rest van de organen is voor de afzichtelijke roodkopgieren die verderop geduldig wachten op een maal waar ze, zoals altijd, zelf niets voor hoeven te doen. Eenmaal thuis gaan de eenden in de rookoven met het walmende cederhout. Of Olaya legt hen kort in kokend water, om ze daarna onder te dompelen in een ton gesmolten varkensvet, dat eenmaal gestold een voor het bederf ondoordringbare capsule vormt.

Op de lange ochtenden aan het Verloren Meer heeft Isidro zijn kleinzoon steeds meer over vroeger verteld. Die vijftiende verjaardag is niet alleen het moment om Amaro zijn eigen geweer te schenken, maar ook de verantwoordelijkheid als drager van de familiegeschiedenis, de hoeder van een verleden dat nooit verloren mag gaan.

Amaro had zijn opa al eens gevraagd waarom ze het eiland bij Afrika, waar Isidro altijd naar had terugverlangd, hadden verlaten. Het eiland waarover Isidro zijn trieste liedjes zong, in een simpele melodie en met een gebroken hoge stem die opging in het gekwaak van duizenden kikkers. In een eentonige klaagzang jammerde hij dat de dag hem droevig aankeek, dat de kleur noch de geur van de bloemen hem kon bekoren en dat hij alleen maar aan zijn grootouders op Tenerife dacht, aan het kleine dorp Icod aan de noordkust dat hij had verlaten zonder ooit nog

een woord met hen te kunnen wisselen. Isidro voelde zich verweesd, waande zich verloren in deze door God vergeten of nimmer bezochte moerassen van de Mississippi. Vijf jaar nadat zij hier aan hun nieuwe leven waren begonnen, arriveerde uit Cuba een vroegere dorpsgenoot met de mededeling dat Isidro's beide grootouders minder dan een jaar na het vertrek van de familie waren overleden. Slechts drie uur verstreek er tussen de dood van de een en die van de ander, maar de boodschapper kon zich niet herinneren wie als eerste was gegaan.

Nu, bijna vijftig jaar na de lange overtocht, voelt Isidro nog tranen opwellen als de verhalen die hij aan zijn kleinzoon vertelt hemzelf terugbrengen naar een jeugd die hem niet zwaar genoeg leek om de emigratie te rechtvaardigen. Maar de werkelijkheid van zijn ouders op Tenerife was altijd een andere geweest, zeiden ze, en die hadden ze voor hem en zijn drie jongere zusjes verborgen willen houden, of willen verzachten. De ene plaag na de andere overviel hen daar; van de sprinkhanen en de lange jaren van droogte, door de wind uit Afrika naar de kwetsbare Canarische archipel geblazen, tot de onophoudelijke aanvallen van de Engelse vloot, die met zijn bommen en kogels niet alleen de handel belemmerde maar ook honderden inwoners doodde. Het ergste waren de epidemieën, die met zieke zeelui vanuit de hele wereld voet aan wal zetten. Er was nauwelijks aan te ontsnappen wanneer een ziekte zich via smerige taveernes in de haven of het bed van onzindelijke Canarische en Afrikaanse vrouwen als een stroom kolkende lava uit de Teide door de straten en dorpen verspreidde.

De familie Serpas pachtte even buiten Icod een klein stukje grond met een paar wijnranken en een boomgaard met citroenen, sinaasappels, aardappelen en tomaten. Isidro's ouders Antonio en Maria slaagden erin daarvan te leven en hun kinderen net genoeg eten te geven, maar geld voor meer was er niet, als er al iets te koop was. Aan alles was gebrek, vooral aan hygiëne, medicijnen en artsen, die de gevolgen van het aanmeren van de pest hadden kunnen inperken. De Serpas' hadden alle epidemieën

overleefd, tot in 1774 de gele koorts van een schip uit Cuba stapte en via de muggen behalve honderden anderen ook het jongste broertje van Isidro besmette en een einde aan zijn leven maakte voordat hij een jaar was. Bij het zien van de creperende baby begreep Isidro waarom ze de ziekte de zwarte kots noemden.

‘Natuurlijk was het voor mijn vader niet eenvoudig die beslissing te nemen,’ zegt Isidro tegen Amaro. Zijn vrouw Amalia, die net als hij uit Icod afkomstig is, is achter de hut bezig in de keuken, om hun wat eten voor de jacht mee te geven. ‘Hij meldde zich vrijwillig, maar het voelde voor hem als een plicht, jegens ons vooral. Hij deed het voor de toekomst. Je geboortegrond verlaten is een van de moeilijkste momenten in het leven. Dit was anders dan een verhuizing naar Gran Canaria of Fuerteventura, die op een uur varen liggen, of naar het Spaanse vasteland. Dit was eindeloos ver weg, zonder enige kans op terugkeer. Het was definitief, de dichtgeslagen deur zou nooit meer open kunnen. Mijn vader heeft er nooit spijt van gehad. Hij was ervan overtuigd dat dit beter was, dat hij thuis niet ouder dan vijftig zou zijn geworden en dat wij nog jonger zouden sterven, maar ik heb me nooit van de smart kunnen verlossen van het moment van vertrek. Ik ga er niet dood aan, maar mijn hele leven draag ik een litteken mee dat me altijd zal herinneren aan de dag dat we aan boord gingen en ik het eiland van mijn jeugd, en dat van mijn opa en oma, voor eeuwig uit het zicht zag verdwijnen. Dagenlang heb ik op het achterdek van het schip gezeten en verdwaasd gestaard naar de oneindige golfslag.’

Isidro was zelf net vijftien geworden toen hij zijn vader de dag van vertrek, op 10 juni 1778, een plechtige belofte had moeten doen. Hij herhaalde de woorden, zoals hij ze zich nog ongeveer kon herinneren, tegenover Amaro. ‘Hier op Tenerife hebben we een verhaal, onze geschiedenis, zei mijn vader. Hier liggen onze wortels. Die mogen nimmer afgesneden worden, ook al leven we straks aan de andere kant van de wereld. De dag dat ik er niet meer ben, vroeg of laat, moet jij ons verhaal doorvertellen. Aan je vrouw, je kinderen, je zusjes, je kleinkinderen, aan iedereen

die het moet weten. Bij deze dus, Amaro, volbreng ik de belofte van je grootopa.’

Isidro vertelde zijn kleinzoon voor het eerst tot in detail van die broeierige middag in de haven van Santa Cruz, dat ze aan boord gingen van de Santísimo Sacramento, een lineschip dat veel te klein was voor een helse tocht over zeeën die dieper en wilder waren dan zij ooit hadden gezien. Een reis waarvan ze niet goed wisten waar die zou eindigen. Ja, in Louisiana, maar verder wisten ze niets. Ergens in Amerika. Het nieuwe Amerika, niet het oude. Een land met mogelijkheden, was hun beloofd, een nieuw leven. Een paradijs, onbereikbaar voor de meeste Spanjaarden. Zij waren de gelukkigen, de uitverkorenen; hun wachtte het definitieve afscheid van de armoede, de ziektes en de hongersnood op de Canarische Eilanden. In de maanden erna zouden nog eens vijf schepen vol emigranten van Tenerife vertrekken. De familie Serpas voelde zich bevoorrecht voor de eerste boot naar New Orleans uitgekozen te zijn, de pioniers onder de duizenden gelukzoekers die zich vrijwillig hadden gemeld om de Spaanse koning overzee te dienen en de misère op hun eilanden achter zich te laten.

Isidro was op zijn vijftiende oud en wijs genoeg om te beseffen hoe de emigratie gestalte kreeg, zijn vader betrok hem bij elke stap die hij zette op weg naar dat nieuwe leven. Bernardo de Gálvez was de gouverneur van het Spaanse Louisiana, dat Spanje van Frankrijk had gekregen en dat zich vanaf de oevers van de Mississippi over de ontoegankelijke *territories* uitstreckte tot de Rocky Mountains. De gouverneur had de Spaanse koning om duizenden nieuwe rekruten gevraagd. Hij moest het immense domein, en vooral de toegang via de monding van de Mississippi, kunnen verdedigen tegen de wraaktocht van de oorlogszuchtige Britten, die op het punt stonden hun dertien welvarende kolonies aan de oostkust in een strijd met de revolutionairen te verliezen. De Fransen, Nederlanders en Spanjaarden steunden de opstandelingen in Georgia, Virginia, New York en al die an-

dere rebellerende staten die zich onafhankelijk van hun Britse meesters wilden verklaren. Bernardo de Gálvez vreesde dat de Britten hun pijlen na hun vele militaire nederlagen zouden richten op Louisiana, om via de Mississippi het achterland van de rebellen te bezetten.

De Spaanse koning besloot dat de rekruten niet op het vasteland maar op de armoedige en weerbarstige Canarische Eilanden geworven moesten worden; daar woonden mensen die gemist konden worden en die door hun chronische armoede en de grote afstand tot het Iberisch schiereiland toch nauwelijks bijdroegen aan de economie van het land. De selectie was vrijwillig en mensen die zich opgaven of familie voordroegen kregen een kleine beloning. Wel moesten de mannelijke reizigers aan verschillende voorwaarden voldoen. Om de machtige Britten met enige kans van slagen te kunnen bestrijden moesten de emigranten minimaal een meter zevenenzestig lang zijn. Een andere eis was dat de vrijwilligers robuuste mannen waren, zonder fysieke gebreken. Zigeuners waren niet welkom op de boot, net zomin als mulatten, en slachters en beulen mochten ook niet mee. Iedere rekrut mocht zijn vrouw en kinderen meenemen, als hij die had.

Isidro wilde niet mee; hij wilde blijven waar zijn vriendjes waren en zijn opa en oma woonden, maar hij moest. In de haven hielp hij met een verongelijkt gezicht en hangende schouders met het dragen van de zakken met anderhalve mud meel, de twee dozen huisraad en de drie matrassen, het enige wat ze op de overtocht voor hun zessen mochten meenemen. De meeste proviand werd door de staat verzorgd, die niet wilde dat zijn onderdanen ziek of ondervoed aan de andere kant van de wereld zouden arriveren. Naast meelkoekjes, bloem, olijfolie, azijn, eieren, kaas, aardappelen, rijst, pompoenen, uien, knoflook, kikkererwt, vlees, gepekeld vis, honing, vijgen, wijn, suiker, koffie, thee en chocolade gingen er ook levende schapen, geiten, varkens en kippen aan boord, om onderweg over vers vlees te kunnen beschikken.

Isidro's drie zusjes waren op de dag van vertrek nog te jong om twijfels te hebben. Niet zoals hijzelf. Niet zoals de vrouw met een klein kind op de armen, die zich op de loopplank plots omdraaide toen ze al bijna aan boord was. Ze worstelde zich langs de mensen met hun bekpakking terug naar de kade en haar man bleef in grote ontsteltenis achter op het schip. Soldaten voorkwamen dat hij achter zijn vrouw en kind aan ging; het vertrek van een rekrut die een contract met de koning had getekend stond gelijk aan desertie, en aan een raak schot in de rug op het moment dat hij weer voet aan wal zou zetten.

De dood vond hem uiteindelijk wel, enkele weken later al. De man was de eerste die ziek werd, verzwoegen door het verdriet dat groter werd bij elke zeemijl die het schip achter zich liet. Na een lange week van afzondering in een stinkend hok in het ruim overleed hij.

Na vijftig dagen op zee waren nog eens vijf mensen overleden. De helft van de bijna driehonderd mensen aan boord was ziek geworden. Het waren vijftig dagen waarin de sfeer aan boord onhoudbaar was geworden door de creperenden, de ruzies, de huilende baby's, de lange dagen van windstilte, de tirannieke kapitein en zijn ongemanierde bemanning, het gedrang in de keukens, waar in groepen van tien gekookt mocht worden, en de hitte die ondraaglijker werd naarmate de reis vorderde.

Isidro werd niet ziek, maar op een dag aan dek dacht hij gek te worden, te hallucineren. In een vlaag uit een donkere wereld sprongen vissen over het schip, de meeste botsten tegen de reusachtige zeilen. Het was een woeste storm vanuit de hel, tientallen belandden op het dek, spartelden en sprongen. Isidro gilte toen hij er een paar tegen zich aan kreeg en viel achterover tegen een kist aan. Ze hadden vleugels. Ze waren bezeten van een duivel die vogels van vissen had gemaakt of vissen van vogels en kwamen de broodmagere reizigers halen, na het breken van de laatste restjes weerstand. Isidro wilde net naar beneden gaan, het bedompte ruim vol zieken in dat hij juist zo lang mogelijk meed, toen een bemanningslid lachend boven hem kwam staan